

A kiállítás helyszíne:
„Cifrapalota”
Katona József Múzeum Képtára és Kiállítóhelye
Kecskemét, Rákóczi út 1.

A kiállítás megtekinthető:
2006. december 3-ig
hétfő kivételével naponta 10-től 17 óráig.

BÁCS-KISKUN
MEGYEI
ÖNKORMÁNYZAT

LEVÉLTÁRA

6000 Kecskemét, Klapka utca 13-15.
Telefon/Fax: 76/495-951
E-mail: leveltar@bacs-kiskun-leveltar.hu
Honlap: www.bacs-kiskun-leveltar.hu

Készült:
a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárában 300 példányban
Felelős kiadó:
Dr. Szabó Attila levéltár-igazgató

Bács-Kiskun Megyei
Önkormányzat
Levéltára

Bács-Kiskun Megyei
Önkormányzat
Múzeumi Szervezete

AZ 1956-OS FORRADALOM BÁCS-KISKUN MEGYÉBEN

Kiállításvezető

Az 1956-os forradalom Bács-Kiskun megyében

A kiállítást rendezte és a katalógust összeállította:
Tánczos-Szabó Ágota

Grafikai munkák:
Mudri Andor

A kiállítást támogatta:
Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat

Kecskemét, 2006

Bevezető

Egy ország történelmi hagyományai között rendszerint előkelő helyet foglal el a függetlenségi mozgalmak, a polgári, demokratikus forradalmak és a szabadságharcok története. Ezekre a függetlenség, haladás és összefogás jegyében vívott küzdelmekre büszkén emlékeznek a nemzet tagjai, s tanulságaikat, igazságait méltán kívánják átörökíteni a következő generációk számára. Az 1956-os forradalom Magyarország legújabb kori történelmének kiemelkedő eseménye. A korabeli dokumentumokból vitathatatlanul kiderül: '56 őszén a magyar népet a társadalmat ért igazságtalanságok számonkérésének, az elvesztett szabadság visszaszerzésének vágya vitte szellemi és harctéri barikádokra, mindemellett nem a fennálló politikai rendszer teljes átalakításának szándéka, hanem egy igazságosabb szocializmus megteremtése volt a kitűzött cél.

1956 őszén a fővárosban lezajlott tömegtüntetések hírére pár napon belül az egész ország megmozdult. Bács-Kiskun megyében a kommunista vezetők erőszakos katonai eszközökkel igyekeztek útjába állni a forradalom kiteljesedésének, átmeneti felülkerekedésük ellenére azonban, az országos politikai fordulat hatására, Bács-Kiskunban is győzött a forradalom. Fokozatosan kiépültek a demokratikus öngazgatás helyi szervei, megkezdődött a pártok újjáalakulása, csatlakoztak a forradalmi követelésekhez a katonai és rendőri erők, az élet számos területén jótékony változások kezdődtek. Ezt a kibontakozást akasztotta meg a Kádár-kormány november 4-i megalakulása és a szovjet csapatok beavatkozása. A központi vezetés ellen december közepéig szívósan védekező munkástanácsok politikai törekvéseit és a társadalom ellenállását terrortal számolták fel a hatalmukat idegen fegyverekre támaszkodva restauráló kommunista erők.

A Kádár-rendszer éveken keresztül tartó megtorlással és az események szisztematikus meghamisításával elhallgatásra, feledésre kívánta ítélni az 1956-ban történeteket. A forradalom Magyarország történelmében betöltött szerepét és jelentőségét történészeink a rendszerváltozás óta vizsgálhatják objektíven, az egykor tabunak számító részletek feltárásával. Az 1989 óta a nemzeti ünnepek sorába emelkedett események fél évszázados jubileumához érkeztünk idén. A jeles évforduló alkalmával rendezett országos ünnepségsorozathoz csatlakozva a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára és a Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet közös kiállításal emlékezik az ötven évvel ezelőtt lezajlott történésekre.

*

Tárlatunk az 1956-os forradalom és szabadságharc Bács-Kiskun megyei vonatkozású, írott és tárgyi emlékeit mutatja be, amelyek alapján a helyi események menetét az előzményektől a megtorlásig követheti a látogató. A kiállított iratok kronologikus sorrendben szerepelnek a tablón, e sorrendet a forradalom előzményeinek, első napjainak, győzelmének és konszolidációjának, a Kádár-kormány megalakulásának időszaka és a megtorlás időszaka szerint tagoltuk öt kisebb egységre. Az egyes időrendi blokkokon belül alkalmazott szoros kronológiától csak a tematikus összeállítások esetében térünk el.

A kiállított dokumentumok a megyei, járási, városi és községi forradalmi, nemzeti bizottságoknak, illetve tanácsoknak; a munkás öngazgatás szervezeteinek: a munkástanácsoknak; a forradalmi fegyveres szervezeteknek: a nemzetőrségeknek, forradalmi katonai tanácsoknak; továbbá a forradalmi rétegszervezeteknek: így a pedagógusok, a kisiparosok és a parasztság különböző érdekvédelmi szervezeteinek 1956 során keletkezett iratai. Ezek – típusuk szerint – zömmel ülésjegyzőkönyvek, határozatok, felhívások, közlemények, hirdetések, meghatalmazások, követelések, névsorok, igazolványok, meghívók, rölapok. A Magyar Dolgozók Pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Kádár-kormányt támogató erők fennmaradt irataiból propagandaanyagokat, helyzet- és hangulatjelentéseket, veszteséglistákat, kárfelméréseket, fegyelmi ügyeket válogattunk, melyek többsége már 1957-es keltezésű. Számos esetben kénytelenek voltunk a korabeli helyi sajtótermékek tudósításait felhasználva szemléltetni a forradalom egy-egy fontosabb eseményét, amelyről ún. primer források nem állnak rendelkezésünkre. Hasonló módon jártunk el azon alkalmakkor is, amikor országos vonatkozású történéseket igyekeztünk felidézni.

Az időrendiség szervezőelvét a kiállításon belül figyelmen kívül hagyó tematikus összeállítások a forradalmi események egy-egy kiemelkedő momentumára vagy egy különleges forráscsoportra kívánják ráirányítani a látogatók érdeklődését. Külön tablót szenteltünk például a nemzetőrségek vagy a megyében 1956 őszén újjáalakult pártok dokumentumainak, s igyekeztünk hangsúlyozni a diákságnak a forradalomban betöltött szerepét is. Sajátos együttest alkotnak a forradalom alatt Kecskeméten működött Szabad Katona József Rádió dokumentumai, az október 31. és november 2. között elhangzott közlemények, hirdadások; illetve a megye ötvenhatos sajtója: az 1956 őszén két szám erejéig megjelent Kecskeméti Lapok, a bajai fiatalok által szerkesztett Októberi Ifjúság, a Kalocsa és Vidéke, valamint a Népiújság és utódlapja, a Petőfi Népe egyes cikkei. A Népiújság és a Petőfi Népe fejléceinek változását szemléltető tabló révén jól nyomon követhető a politikai erőviszonyok alakulása. A diákság kézírással és kezdetleges házi nyomdával készített, olykor megható, máskor megmosolyogtató röpcédulái a Kádár-kormány propagandaplakátjaira felelnek. Az „1956 virágai” című tabló a forradalom ihlette művészi alkotásokat, illetve a fiatalok alkalmi verseit mutatja be. A tematikus összeállítások sorát a kecskeméti levéltárban 1956-ban keletkezett iratok zárják, melyek közül kiemelkednek a „Naposoldal” ceruzarajzai és a „Historia Domus” kézzel írt, gyönyörűen illusztrált bejegyzései. E két kötet a tárlat – állományvédelmi okok miatt másolatban közzétett – dokumentumaitól eltérően eredetiben látható.

A tárlaton szereplő korabeli iratok többsége Bács-Kiskun megye forradalmi központjaiban: Kecskeméten és Baján keletkezett, illetve a nagyobb városokban: Kiskunfélegyházán, Kiskunhalason és Kalocsán történeteket dokumentálja. A forradalom egyes helyszíneiről több, másokról kevesebb írott forrás áll rendelkezésünkre, igyekeztünk azonban minél több községi vonatkozású iratot is bemutatni. Így a kiállításon láthatók Bácsalmás, Bácsbóly, Csólyospálos, Dunavecse, Érsekcsanád, Fajsz, Felsőszentiván, Fülöpszállás, Gara, Homokmégy, Izsák, Kelebia, Kerekegyháza, Kiskőrös, Kunfehértó, Lakitelek, Mórícgát, Rém, Solt, Soltvadkert, Szabadszállás, Szakmár, Szeremle és Tiszakécske válogatott 1956-os dokumentumai.

A kiállított ötvenhatos „ereklyék” egy részét a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárában őrzött pártarchívumból, az ún. '56-os gyűjteményből, valamint tanácsi és bírósági iratokat tartalmazó fondokból válogattuk. Számos dokumentum társintézmények, irattárak: a Hadtörténelmi Levéltár, a Magyar Országos Levéltár és a Politikatörténeti Intézet Levéltára, illetve a Bács-Kiskun Megyei Bíróság irattára és a Fővárosi Bíróság irattára iratállományaiból való. A Megyei Múzeumi Szervezet Katona József Múzeuma plakátokat és rölapokat, továbbá korabeli tárgyakat: szobrokat és Kossuth-címert biztosít a tárlathoz. Mivel az 1956-os megyei eseményekre vonatkozó relikviák minél szélesebb körét kívántuk a nagyközönség elé tárni, a rendező intézmények számos közgyűjteménytől, történész szakembertől és művésztől is kértek segítséget, akik korabeli fényképfelvételekkel, hasznos információkkal, műalkotásokkal támogatták a rendezvényt. Ezúton szeretnénk köszönetet mondani a bajai Türr István Múzeumnak, a kiskunhalasi Thorma János Múzeumnak, a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeumnak, a Politikatörténeti Intézet Levéltárának, a Hadtörténelmi Levéltárnak, illetve mindazoknak a szakembereknek és kollégáknak, akik a kiállítás megvalósításában munkájuk révén közreműködtek. Hálával tartozunk id. Goór Imre festőművésznak és Buda Ferenc Kossuth-díjas írónak műalkotásaikért, amelyeket a kiállításra kölcsönadtak. Külön köszönet jár Orgoványi Istvánnak, aki saját kutatási anyagait és eredményeit bocsátotta rendelkezésünkre, a forradalom ötvenedik évfordulója alkalmával megjelenő forrásgyűjteménye pedig vezérfonalat jelentett a kiállítás anyagának összeállításához.

*

Az 1956-os forradalom Bács-Kiskun megyében címet viselő, több mint 300 dokumentumot, illetve tárgyat bemutató kiállítást 2006. október 19-től 2006. december 3-ig tekintheti meg az érdeklődő közönség a kecskeméti Cifrapalota nagytermében.

Kecskemét, 2006 október

Tánczos-Szabó Ágota
levéltáros

I.
„Valami van a levegőben”
A forradalom Bács-Kiskun megyei előzményei

1) Fekete Pál Vigyázzatok! című verse. 1956. szeptember 25.

Forrás: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára (a továbbiakban: BKMÖL) XXV. 30/b. A Bács-Kiskun Megyei Bíróság (Kecskeméti Törvényszék 1950-ig) iratai. Peres iratok (a továbbiakban: XXV. 30/b.). 1502/1957. Tarjányi Ágoston és társai pere. Házkutatás során lefoglalt anyagok.

2) Írók, újságírók, művészek október 2-i találkozójáról számol be a Népújság.

Forrás: Népújság, XI. évf. 234. sz. (1956. okt. 4.) [5. p.]

3) A Népújság tudósítása az október 5-i értelmiségi ankétról. (Részlet.)

Forrás: Népújság, XI. évf. 237. sz. (1956. okt. 7.) [1. p.]

4) A megyei első titkár összefoglalója az 1956. október 20-án tartott pártbizottsági ülés vitájáról. (Részlet.)

Forrás: BKMÖL XXXV. 1. Az MKP-MDP-MSZMP iratok gyűjteménye (a továbbiakban: XXXV. 1.). 36. f. Az MDP Bács-Kiskun Megyei Bizottságának iratai (a továbbiakban: 36. f.). 1. cs. 59. ő. e.

5) A Népújság beszámolója a Cifrapalotában megrendezett október 22-i pedagógustalálkozóról.

Forrás: Népújság, XI. évf. 251. sz. (1956. okt. 24.) [3. p.]

6) A fiatal értelmiségiek helyzetéről tárgyaló, október 23-i megyei DISZ-ülésről tudósít a Népújság.

Forrás: Népújság, XI. évf. 251. sz. (1956. okt. 24.) [3. p.]

7) A bajai Petőfi Kör október 24-ére kitűzött, első vitaestjéről tájékoztat a Népújság.

Forrás: Népújság, XI. évf. 249. sz. (1956. okt. 21.) [1. p.]

8) Készültségi eligazítás a kecskeméti repülőtéren 1956-ban. (Korabeli fotó.)

Közlő: Petőfi Népe 1991. november 12. 9. p.

9) A Népújság beszámolója a budapesti tüntetésekről.

Forrás: Népújság, XI. évf. 251. sz. (1956. okt. 24.) [1-2. p.]

10) Az MDP Bács-Kiskun megyei Végrehajtó Bizottságának a Központi Vezetőséghez intézett közleménye.

Forrás: Népújság, XI. évf. 251. sz. (1956. okt. 24.) [1. p.]

11) Az MDP Bács-Kiskun megyei Végrehajtó Bizottságának felhívása a megye lakosságához.

Forrás: Népújság, XI. évf. 251. sz. (1956. okt. 24.) [1. p.]

